

GORAN DESPOTOVSKI / SOCIAL

Kulturni centar Vršac
septembar-oktobar 2015

Socijalan

Ne može da umre, a to je kazna, jer je smrt bila najlepša čovekova sudbina.
Levitiramo i bezdušno, ometamo razloge za životom.

U potrazi za pojedincem

Kada sam prilikom prepiske povodom izložbe pitao gospodina Despotovskog kako je naslovio svoju najnoviju izložbu, rekao mi je da je radove nastale u posljednjih nekoliko godina okupio pod nazivom *Tema Social*. Gledajući kataloge prethodnih Goranovih izložbi, uočio sam kako je izložba koju nam predstavlja svjestan (i usudio bih se reći logičan) nastavak njegova ranijega rada te da ni ovoga puta ne odustaje od problematizacije pitanja koja već duži niz godina nadražuju njegovu savjest. Ljiljana je Činkul pišući tekst o izložbi *Social* istaknula kako je Despotovski „odrastao i školovao se tokom devedesetih godina, a ta naša dijabolična decenija načinila je i dubok trag u njegovoj umetnosti. Tako, već desetak godina svog rada on posvećuje ovim osjetljivim temama preispitujući *suštinske probleme i dileme individue* [op.a.] čiji je status socijalnog bića istinski ugrožen.“ Doista, premda nas naslov Goranove izložbe može zavarati i usmjeriti nas da pomislimo kako se radi o još jednom sociološkom pristupu stvarnosti, težište je zapravo stavljeno na drugi kolosijek. Smatram, a u nastavku ću teksta pokušati i potkrijepiti vlastiti stav, da nam Goran Despotovski ne priča riječnikom sociologije, nego ontologije. Njega ne zanima društvo, masa, gomila, raja. Zanima ga čovjek kao pojedinac, individua koja spletom okolnosti gotovo uvijek biva upletena u mrežu društvenih odnosa.

Čovjekova je pozicija malo problematična jer je on biće odnosa ili društvena životinja, kako je rekao Aristotel, a u isto je vrijeme jedinka – pojedinac opskrbljen duhom koji mu daje samostalnost i samosvojnost u odnosu prema okolini/svijetu. Max Scheler kategoriju je duha smatrao isključivo čovjekovom svojinom i upravo je duh to što čovjeku daje moć da vlastitoj okolini (točnije svijetu; njem. Welt-u) pristupa otvoreno za razliku od životinja čija je okolina (njem. Um-Welt) vrlo uska i zatvorena kategorija. Unatoč tome što je samostalan, samosvojan i otvoren prema svijetu, čovjek je osuđen na zajedništvo jer mu u sklopu mentalne otvorenosti nije moguće nadići zatvorenost u kulturu. „Tek unutar kulturno oblikovana okvira opstanka“, piše Helmut Plessner, „nalazi čovjek svoj dom.“ Međutim, čovjek i u takvim okolnostima ostaje pojedinačan entitet, „jedinka koja egzistira sama za sebe“, kako kaže Karl Löwith. Iako Despotovski na općem planu ulazi u socijalnu tematiku baveći se ugroženošću individue u društvenim okolnosti i prividno stavljajući naglasak na kulturno-socijalni aspekt, on se prije svega pita: „Tko je to Čovjek?“

Prije gotovo stotinu godina španjolski filozof i esejist José Ortega y Gasset objavio je esej pod nazivom „Dehumanizacija umjetnosti“ u kojemu iznosi tezu kako je suvremena umjetnost sve udaljenija od običnoga čovjeka. Hans Sedlmayr cijelu studiju posvećuje temi „gubitka središta“ dotičući se brojnih

aspekata *nečovječnosti* kojima obiluje moderna i suvremena umjetnost. I brojni su drugi autori pisali o sličnim temama, bilo da su smatrali kako je (suvremena) umjetnost nečovječna jer je hermetična i nije namijenjena širokim masama bilo da su držali kako je iz umjetnosti iščezao čovjek i ljudska komponenta. Danijel Dragojević sažima ovu problematiku na sljedeći način: „Postoje tri momenta u modernoj umjetnosti koja mi se čine tragičnima i na koja se vjerojatno odnosi moja nelagoda. Poslije kojih osjećam da na površini slike ne mogu ostati i smiriti se. Za mene tri tragična događaja jesu ova. Prvi je kad je početkom 19. stoljeća u klasicizmu Krist sišao sa slike i umjetnosti inače. Drugi je kada je, već u našem stoljeću, sa slike sišao čovjek, a treći je kada je, bez čovjeka i Krista i ikakva objekta, umjetnost okrenula leđa čovjeku...” Gdje je tu smješten Goran Despotovski? Ili, o kojoj vrsti dehumanizacije progovaraju njegovi radovi?

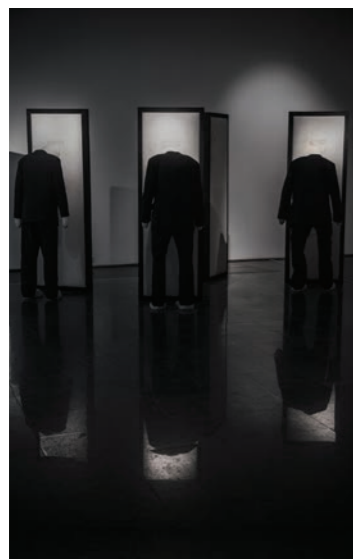
Gledajući Goranove lutke jedna od prvih misli koja mi je prošla kroz glavu bila je: „Pa ovo je kao de Chirico!” Obezličene lutke koje Despotovski izlaže svakako prizivaju u pamćenje *manichines* de Chiricovih slikarskih platana. Razlika je, međutim, što Talijan lutke ostavlja ogoljene, one bivaju tek postavljene u prostor kako bi unijele dozu sablasti, kako bi ukazale na bitnu prazninu tih tijela. Despotovski, pak, lutke stavlja u prostor galerije; on ne radi imaginarne prostore koje boja dozom snovitosti i sablasnog; on svoje lutke odijeva u svečana odijela čime im daje stanovitu dozu identiteta. Ali, identitet je njegovih lutki tek naznačen jer one ostaju obezličene, lišene unutrašnjosti koju se ne može nazrijeti kroz njihove oči jer ih nemaju. U radu *Selection* izložene su lutke koje su čovjek-masa – postavljene u prostor i zarobljene u trenutak one bezglavo i besciljno lutaju bespućima sociologije. Može li čovjek-masa biti izbrisan? Njemački je slikar Anselm Kifer u promišljanju egzistencijalnih turbulencija u Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata izložio „knjige” koje je spalila ista ona vatra koja je bjesnila na njemačkim oranicama i u tamošnjim gradovima. Kifer, dakle, govori o brisanju iz registra nekad živućih ljudi; ljudi s licima koji su koračali njemačkim tlom. Goranov *Erased* također briše, ali ne ljude koji su u nekom trenutku bili stanovnici našega planeta. Goran briše (ili kroz spomen *brisanja* dovodi pod znak upitnika) mogućnost za „biti pojedinac”. Svjestan je on latinske izreke koja kaže da „habit ne čini monaha”, odnosno odijelo čovjeka. Možda baš iz toga razloga odabire svečana odijela, koja u našem kulturnom krugu predstavljaju znak uglađenosti, i u njih oblači svoje lutke i u *Selection* i u *Erased*. Odijela koristi i u drugim radovima, primjerice u foto-instalaciji *Coat* čime neprestano suprotstavlja pojedinca masi i masu pojedincu.

Zaključno bih se osvrnuo na jednu misao Sörena Kierkegarda koji u svojoj „Bolesti na smrt” ističe kako uvijek treba tražiti pojedinca izdvojenoga iz gomile jer „gomila kao etički i religiozni sudac jest laž...” U izloženim radovima Goran Despotovski upravo to čini, on traži pojedinca, ali ga ne nalazi. Mislim kako

njegova potraga nije usmjerena konačnom cilju – pronalasku pojedinca – već da ga zanima uloga postavljача pitanja ili tragača. U potrazi koju je sam odabrao, Goran iskače iz sociologije i ulazi, kako sam prethodno spomenuo, u područje ontologije ili se u najmanju ruku prema tome području intenzivno kreće. A kamo će ga to kretanje dovesti i kamo će dovesti nas kao posjetitelje njegove izložbe, teško je reći.

Igor Loinjak, 15. rujna 2015.

Izbrisan

Da li si zaista postojao? Da li si nešto doživeo ili si nekome to uskratio?
Poželjno je osetiti traumu koju si preneo na nas!

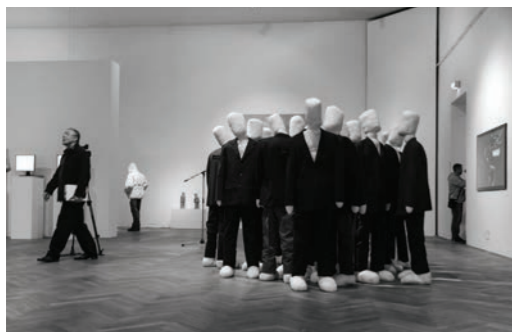
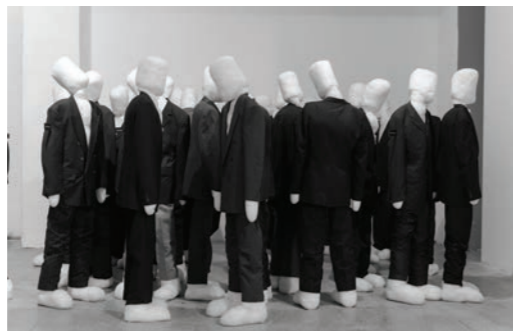

Glaline

Tiče se sudbine, predosećaja i prenesenih poruka između dva sveta.
Mislimo na nagoveštaj ili se sećamo prošlosti!

Selekcija

Stalno gledamo jedni druge
Umorni smo, stojimo i čekamo
Gledali smo jedni druge
Polako počinjemo da govorimo
Ako govorimo, ne slušaju
Ako slušaju, ne razumeju
Ne usuđujemo se da podignemo pogled
Tražimo prijateljsko lice
Lutamo među ljudima
Stotine jadnih lutaka

Lice

Postoji trag negde između, negde u rasponu ispred i pozadi.
Vreme ovo rastojanje pamti, vratiće nam se taj glas.

Ljiljana Ćinkul
Ogledalska slika našeg vremena

Pitanje egzistencije i gubitak individualnosti u vremenima ozbiljnih društvenih promena i političkih turbulencija, zahvalne i večne teme umetnosti i filozofije, problematizuju se po svojim zajedničkim izohipsama ali i po specifičnim vremenskim kodovima. Jedan veoma ubedljiv i prepoznatljiv autor-ski pristup ovim ozbiljnim temama snažno je motivisao i Gorana Despotovskog (1972), novosadskog umetnika. Zna se ipak ništa nije slučajno. Naime, Despotovski je odrastao i školovao se tokom devedesetih godina, a ta naša dijabolična decenija načinila je dubok trag i u njegovoj umetnosti. Tako, već desetak godina svog rada on posvećuje ovim osetljivim temama preispitujući suštinske probleme i dileme individue čiji je status socijalnog bića istinski ugrožen. Aktuelni primarni učinak je biće tranzicije izmešteno iz prirodnog toka i osuđeno na repetitivnu suštinske dileme hamletovskog eha kojoj je dodato i biti ili imati? Reč je o radu koji je fokusiran na ogledalsku sliku našeg vremena u kojem robno-novčani odnosi homo novusa markiraju veliki jaz i zamagljuju sve druge finese u relacijama homo ludensa.

Koncepcija nove ambijentalne instalacije „Socijal“ nastavlja se na prethodnu „Plutati“, predstavljenu 2009. godine, a u novom radu autor produbljuje i problematizuje pitanja unutrašnjeg prostora bića i osećaja teskobe čije refleksije daju ton sopstvenom postojanju u vremenu. Krpene, pozorišne lutke antropoidnih odlika i dimenzija i crni muški sakoi postali su tipične vizuelne forme, simboli kojima ovaj autor sugerše ideju prisustva i/ili odsustva, pristajanja i/ili ne pristajanja, postojanja i/ili ne postojanja; u vreme potenciranja jeftinog spektakla i pink zabave kaput je i metafora otiska bića, stanja, građanina, vremena, kontinuiteta.

Koncept izložbe ispunjen je ansamblima zidnih, podnih i prostornih printova i instalacija koje, po autorovom zapisu, ukazuju na personifikaciju spomenika, sugeršući na sećanje. Dodajmo, verovatno je mislio na spomenik ljudskoj izopštenosti i nesreći. Na zidovima se ponavljaju grupe ovalnih formi ramova koji su u idejnom konceptu slični grobljanskim spomeničkim slikama.

Oni su ispunjeni malim varijacijama glave bez lica koja asociraju na bezličan život i smrt ili, u drugom nizu obeležavanja sklopljeni sakoi jedino po načinu sklapanja čuvaju deo nečije zaboravljene personalnosti. Markantni deo postavke čini prostorna instalacija od nekoliko paravana sa tipizirano odevenim krpenim lutkama muških atributa čije utvare takođe bez lica naglašavaju otuđenost i odsustvo identiteta. Pitamo se gde se izgubila materija tela i njegovi mentalni slojevi pred praznim predmetom i njegovom maketom.

Aspekt fenomena manipulacije koji je u svojim interaktivnim ambijentalnim objektima i instalacijama Despotovski ranije dopunjavao zvučnim projekcijama sada je zamenjen tekstualnim fragmentima. „Da li si zaista postojao? Da li si nešto doživeo ili si nekome to uskratio? Poželjno je osetiti traumu koju si preneo na nas!“ ili „Prebrojavaju nas... Čekamo... Opet nas prebrojavaju“, jasno formulišu angažovani autorski stav o teškim pitanjima koja se ponavljaju u odlučnim trenucima bolesti, logora, smrti. Svakako, sam tekstualni deo produbljuje problemski fokus instalacije „Socijal“ i kao mogući glas savesti relativizuje ideju mentalnog i fizičkog balansa u trenutku suočavanja kloniranih spodoba bez individualnosti sa nama samima.

U kontekstualizaciji domaće vizuelne scene novog milenijuma Despotovskom pripada vidljivo mesto autora prepoznatljivih metafora i višeslojnog rada - projekta koji u svom procesu podrazumeva interaktivnost. Plastična oblića u instalacijama Gorana Despotovskog pripadaju poetskom bratstvu polifonih vizuelnih i idejnih scenskih konstrukta Tadeuša Kantora i Magdalene Abakanovič, velikih poljskih umetnika čija dela su obeležila evropsku pozorišnu i vizuelnu umetnost druge polovine 20. veka.

Objavljeno:
LIKOVNA KRITIKA Instalacija Socijal Gorana Despotovskog
Beograd, četvrtak 7. mart 2013. Politika broj 35678

Social

Seriju radova *Social* (socijalan) čine printovi i instalacije koje ukazuju na personifikaciju spomenika, sugerišući na sećanje. Ove oživljene bestelesne forme, proizašle iz vremena u kome smo živeli, predstavljaju utvare generacijskih i sudbinskih tokova života. Prikazuju ogoljenog čoveka odnosno aspekte života individue usled društvenih uticaja.

U radovima *Rumors* (glasine), *Face* (lica), *Talks* (razgovori), *Erased* (izbrisan), *Social* (socijalan), *Selection* (selekcija) i sl. dominira crna gusta fleka, senka, obris, bezlični portret, klonirana bestelesna figura, apstrahovani oblik ili nešto slično. Stoga, zatečeno stanje ostavljenog, presavijenog ili pak odevenog sakoa, ogoljenih portreta i bačenih formi, govori o elementarnoj napuštenosti i gubitku individualnosti.

IMPRESUM:

Prateći katalog izložbe

Autor:
Goran Despotovski - *Tema SOCIAL*

Izdavač:
Kulturni centar Vršac
www.kulcentar.rs

Za izdavača:
Davor Stojković, direktor

Tekst Kataloga:
Igor Lojnjak

Dizajn:
Goran Despotovski

Fotografija:
Goran Despotovski

Štampa:
TULI, Vršac 2015.
300 kom.

Goran Despotovski

Rođen je 1972. Diplomirao i magistrirao je slikarstvo na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Izlagao je na četrdeset šest samostalnih i na više kolektivnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Više puta je nagrađivan. Autor je projekata *Razlike*, *Slika* i *Knjiga* Akademije umetnosti u Novom Sadu. Profesor je na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu na Katedri za slikarstvo.

art@gorandespotovski.com
www.gorandespotovski.com

GORAN DESPOTOVSKI / SOCIAL